

KS. MARIAN ZAJĄC

CZTERY DEKADY KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
I JEGO ZNACZENIE DLA POLSKIEJ KATECHEZY

FOUR DECADES OF *THE CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH*
AND ITS SIGNIFICANCE FOR POLISH CATECHESIS

A b s t r a c t. This year we are celebrating the fortieth anniversary of the publication of *the Catechism of the Catholic Church*. The document, awaited many years by believers, contained a popularly outlined interpretation of the most important principles of faith, morals, worship and prayer. The purpose of this article is to analyse the significance of this document for the catechetical activities of the Catholic Church in Poland over the past four decades since its publication. The previous *Roman Catechism* served the Church for more than 400 years. A new document of such stature was to lead to a radical revision of the aims of catechesis, the prominence of its most important contents and the improvement of its methodological instrumentarium. The article will answer the following questions: “Has there really been a religious revival in the stages of adapting *the Catechism of the Catholic Church* to the realities of the local community of the Polish Church;” “Has it become the basis for a deeper reflection on the current state of catechesis?” It will also be important to answer the question: “Has there been a real popularisation of this document in Polish ecclesial, cultural and educational spaces?”

Keywords: *Catechism of the Catholic Church*; catechesis; education.

W nurcie dokonujących się w ostatnich dziesięcioleciach przemian społeczno-kulturowych w świecie Kościoła katolickiego przeżył kilka doniosłych wydarzeń. To one doprowadziły do głębszego zrozumienia chrześcijańskiej doktryny oraz stworzyły możliwość osobom ochrzczonym do pogłębienia osobowej wiary. Ducho-

wym impulsem do odnowy katechezy było promulgowanie 11 października 1992 roku w Rzymie, w trzydziestą rocznicę rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II, tekstu *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Przekazana przez Jana Pawła II jego oryginalna wersja, sporządzona po łacinie, zawierała popularnie nakreśloną wykładnię najważniejszych zasad wiary, moralności i kultu, do których przestrzegania zostali zobowiązani członkowie Kościoła katolickiego¹. Jego katechetyczne znaczenie uprawomocnił fakt, że dokument został przygotowany przez komisję katechetyczną sformowaną w celu zwieńczenia tego dzieła przy Kongregacji Nauki Wiary. Miała ona dostęp do dokumentacji empirycznej z badań przeprowadzonych nad tekstem roboczym katechizmu w ośrodkach akademickich na całym świecie. Niniejszy artykuł jest próbą zbilansowania znaczenia tego dokumentu dla działalności katechetycznej nauczającego Kościoła katolickiego w warunkach polskich w ciągu ostatnich czterech dekad od jego opublikowania.

1. MAGISTERIUM KOŚCIOŁA O ROLI KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Mający światowy zasięg i soborową proveniencję poprzedni *Katechizm Rzymski* z roku 1566 służył Kościołowi przez ponad 400 lat. Natomiast obowiązujący obecnie *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wieńczący obrady Soboru Watykańskiego II, stał się od czterech dekad jednym z podstawowych narzędzi Kościoła w dziele ewangelizacji i katechizacji świata². Jego promulgacja doprowadziła do radykalnego zrewidowania celów katechezy, zaplanowania na nowo jej najważniejszych treści oraz udoskonalenia instrumentarium metodycznego w jej realizacji³.

Po upływie czterech dekad od wydania tego strategicznego dla katechezy dokumentu należy odpowiedzieć na kilka ważnych pytań. Czy rzeczywiście nastąpiło prognozowane w konstytucji apostoelskiej *Fidei depositum*⁴ religijne ożywienie na wszystkich etapach dostosowania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* do realiów wspólnot lokalnych Kościoła, zwłaszcza polskiego? Czy

¹ Por. Piotr Goliszek, „Katechizm”, w *Leksykon katechetyczny*, red. Jan Kochel, Jerzy Kistorz (Kielce: Jedność, 2022), 352.

² Por. Andrzej Sujka, red., *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego* (Warszawa: Verbinum, 1994), 7.

³ Por. Wojciech Rzeszowski, *Odnowa katechezy* (Warszawa: Missio-Polonia, 2001), 10.

⁴ Jan Paweł II, „Konstytucja apostoelska «Fidei depositum» ogłoszona z okazji publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*”, *L'Osservatore Romano* 14 (1993): 2.

służył jedynie do indywidualnej lektury, czy też stał się bazą dla pogłębionej refleksji nad aktualnym stanem katechizacji? Czy wreszcie doszło do jego rzeczywistej popularyzacji w polskich przestrzeniach eklezjalnych, kulturowych i edukacyjnych, czy jedynie do prostego zawiadomienia, dotyczącego ukazania się nowego dokumentu nauczania Kościoła?

Aby potwierdzić lub sfalsyfikować takie założenie, należy najpierw przypomnieć krąg postulowanych adresatów dokumentu. Jan Paweł II 7 grudnia 1992 roku, w Sali Królewskiej Pałacu Apostolskiego w Watykanie, przekazał *Katechizm Kościoła Katolickiego* przedstawicielom wiernych całego świata:

Z jego rąk otrzymało go pięciu biskupów reprezentujących pięć kontynentów, para małżonków, dwoje przedstawicieli młodzieży i dwoje dzieci. Została w ten sposób wyrażona prawda, że nowy *Katechizm* przeznaczony jest dla wszystkich – dla ludzi w każdym wieku, każdej narodowości i kultury, którzy współtworzą Lud Boży⁵.

Katechizm, który jest streszczeniem głównych prawd wiary, miał na celu „[...] przedstawienie organicznego i syntetycznego wykładu istotnych i podstawowych treści nauki katolickiej, obejmujących zarówno wiarę, jak i moralność w świetle Soboru Watykańskiego II i całości Tradycji Kościoła” (KKK 11). Przekazanie takiej syntezy, która ukazała się jako organiczna całość, miało przełamać tendencję ukazywania w katechizacji fenomenu wiary katolickiej jedynie w wybranych fragmentach, będących odbiciem tylko pojedynczych doświadczeń egzystencjalnych współczesnego człowieka⁶.

Nowy *Katechizm* został przedstawiony nie jako dzieło naukowo-teologiczne, lecz jako tradycyjna forma katechetyczna. W przeciwieństwie do *Katechizmu Rzymskiego* sprzed czterystu lat nie zawierał radykalnych polemik, anatem czy predylekcji do jednej teorii teologicznej lub filozoficznej. Był jednocześnie – poprzez nowoczesny zamysł redakcyjny – nastawiony na odbiór zarówno przez doświadczonego teologa⁷, jak i takiego człowieka, który nie miał żadnego wykształcenia⁸.

⁵ Maciej Napieralski, *O nowym katechizmie* (Poznań: Pallottinum, 1994), 5.

⁶ Christoph Schönborn, *Katechizm Kościoła Katolickiego. Myśli przewodnie i główne tematy*, w *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, 34.

⁷ Por. Czesław Bartnik, „Wartości chrześcijaństwa”, w *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. Marian Rusecki, Edward Pudełko (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1995), 278.

⁸ Por. Jerzy Kostorz, „Wprowadzenie”, w *Katechizm dla średnio zaawansowanych*, red. Jerzy Kostorz, Zdzisław Pytka, Piotr Bechta (Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, 2021), 8.

Dokonanie tak rozległej prezentacji doktryny katolickiej w jednym zwanym dziele było zadaniem niełatwym. Ogromne różnice między światowymi kulturami uniemożliwiały opracowanie wspólnego dzieła katechetycznego dla całego świata. W stosunku do *Katechizmu Rzymskiego*, który ze względu na zamieszczenie związane z reformacją był adresowany „do proboszczów” oraz do urzędowych katechetów ówczesnej epoki, nowy *Katechizm* został przekazany do dyspozycji biskupów i ich katechetycznych współpracowników. Stało się tak dlatego, że z badań empirycznych wynikało, iż nie może to być dzieło zastrzeżone dla wąskiej grupy teologicznych specjalistów⁹. Byłoby to również w sprzeczności z nauką soborową, wskazującą na wspólną odpowiedzialność wierzących za Kościół i sprawę katechizacji. Omawiany dokument nie przekreślał i nie zastępował dotychczasowych katechizmów, ale je udoskonalał i znacząco korygował ze względu na nowe wyzwania stojące przed katechizacją¹⁰.

2. NOWY KATECHIZM JAKO PUNKT ODNIESIENIA W NAUCZANIU KATECHETYCZNYM

Osoby odpowiedzialne za rozwój katechizacji w Polsce zainicjowały działania zmierzające do popularyzacji i poszerzenia kręgu bezpośrednich odbiorców *Katechizmu*¹¹. Jego przekaz był oczekiwany, ponieważ pod koniec dwudziestego wieku pojawiło się wiele nowych dylematów moralnych i społecznych, które domagały się pilnego wyjaśnienia¹². Obok przekazu nauki wiary *Katechizm* podawał także zasady odnoszące się do życia chrześcijańskiego, codziennego funkcjonowania Kościoła, jego liturgii, szafowania sakramentów, strategii modlitewnej. Jednakże recepcja *Katechizmu* napotkała w Polsce na

⁹ Por. Goliszek, „Katechizm”, 352.

¹⁰ Por. Andrzej Kiciński, *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego* (Kraków: Wydawnictwo Scriptum, 2020), 133.

¹¹ Por. Roman Murawski, „Katechizm a katechizacja w Polsce”, *Ateneum Kapłańskie* 87 (1995), 1 (515): 23–32.

¹² „Każdy katechizm powinien wiernie i w sposób uporządkowany przedstawiać nauczanie Pisma świętego, żywej Tradycji w Kościele i autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, a także duchowe dziedzictwo Ojców, Doktorów i świętych Kościoła, by umożliwić lepsze poznanie misterium chrześcijańskiego i ożywienie wiary Ludu Bożego. Musi brać pod uwagę wyjaśnienia nauki, które w ciągu dziejów Duch Święty wskazał Kościołowi. Konieczne jest także, by pomagał rozjaśniać światłem wiary nowe sytuacje i problemy, które w przeszłości nie istniały”. „Konstytucja apostołska «Fidei depositum»”.

niespodziewane przeszkody. Jedną z nich był język przekazu, wprawdzie nieprzesadnie teologiczny, ale odmienny od tego, którym wierzący posługiwali się w codziennych kontaktach i jaki spotykali w czasopismach czy w środowiskach masowego przekazu¹³. Następną barierę stanowił brak tradycji korzystania z takiej pomocy, ponieważ cenzura totalitarnego państwa skutecznie ograniczyła możliwość takich publikacji.

W celu popularyzacji *Katechizmu* doszło do opublikowania kilku pozycji, które starały się adaptować treści w nim zawarte do możliwości percepcyjnych zwyczajnego odbiorcy. Wynikało to stąd – jak trafnie określił kard. Joseph Ratzinger w 2003 roku – że *Katechizm* „wydawał się zbyt obszerny – szczególnie dla prostego użytku w katechezie”¹⁴. Zwrócimy uwagę na trzy najważniejsze polskie inicjatywy w tym obszarze. Pierwszą chronologicznie była publikacja przygotowana w tarnowskim środowisku naukowym pt. *W duchu i prawdzie*¹⁵. Zaadresowana została do wszystkich osób, które chciały uczynić przedmiotem swojej refleksji główne prawdy *Katechizmu*. Następną była inicjatywa radomska – książka pt. *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie „Katechizmu Kościoła Katolickiego”*¹⁶. Jej podstawowym celem było ożywienie katechezy adresowanej do osób dorosłych. Wyjątkowe znaczenie ma trzecia propozycja – *Katechizm dla dorosłych*¹⁷, przygotowana na zlecenie Komisji Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego. Wszystkie wspomniane adaptacje *Katechizmu* zmierzały do zaprezentowania nowego spojrzenia na życie chrześcijańskie, umocnienie osób w wierze, rozbudzenie woli naśladowania Chrystusa, który w świetle nowego *Katechizmu* wciąż jest Prawdą, Drogą i Życiem oraz źródłem radości i chrześcijańskiej nadziei.

Katechizm Kościoła Katolickiego, opracowany w postaci obszernego wykładu, proporcjonalnie podzielonego na części, rozdziały i punkty, doczekał się także

¹³ Por. Janusz Królikowski, *Mały przewodnik po Katechizmie Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 1996), 29–30.

¹⁴ Joseph Ratzinger, „Katechizm w świecie postchrześcijańskim. W rozmowie z Giannim Cardinale. (30 Giorni 2003)”, w *Joseph Ratzinger. Opera Omnia*, red. Krzysztof Gózdź, Marzena Górecka, XIII (3) (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2018), 1242.

¹⁵ Czesław Noworolnik i Marian Zając, red., *W duchu i prawdzie. Katechizm Kościoła Katolickiego w refleksji i w życiu* (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 1997).

¹⁶ Stanisław Łabendowicz, *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego* (Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 1999).

¹⁷ Charytański Jan i Andrzej Splawski, red., *Katechizm dla dorosłych. Polska adaptacja Katechizmu Kościoła Katolickiego opracowana na zlecenie Komisji Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 1999).

w Polsce kilku różnorodnych analiz, porównań i zestawień¹⁸. Charakter i objętość monumentalnego opracowania stały się bodźcem do kolejnych przedsięwzięć zmierzających do jego popularyzacji¹⁹. Jednym z nich było zredagowane pod kierunkiem ówczesnego Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, kardynała Józefa Ratzingera, *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*²⁰, które od pierwowzoru dzielił dystans czasowy 13 lat. Zawiera sformułowania bardziej syntetyczne tych samych treści, ale charakteryzuje się ścisłą zależnością od *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, formą dialogową i użyciem obrazów w katechezie (*Kompendium*, 9). Istotną jego cechą jest powrót do tradycyjnego, uświęconego tradycją katechizmomą dialogowego modelu pytanie – odpowiedź. *Kompendium* liczy 598 takich zestawów i obejmuje treści, które w *Katechizmie* ujęto w prawie 3000 punktów. Tłumacząc strategię jego przygotowania, kard. Joseph Ratzinger uzasadniał, że chodziło „o zaproponowanie idealnego dialogu między nauczycielem i uczniem za pośrednictwem przynaglającej go sekwencji pytań, które wciągają czytelnika, zapraszając go do odkrywania ciągle nowych aspektów prawd swojej wiary” (*Kompendium*, 11). Z perspektywy czasu można potwierdzić, że *Kompendium* było udaną próbą uproszczenia przekazu typicznego przy zachowaniu głównych linii nauczania *Katechizmu*. Dzieło to prezentowało w prosty i interesujący sposób całość orędzia chrześcijańskiego, ukazując zagadnienia wiary chrześcijańskiej przeznaczone dla współczesnego człowieka. W *Kompendium* wskazano na wielkie problemy współczesności, odwołując się do rozwoju współczesnej nauki, roli sumienia oraz praw człowieka. Zyskało status aktualnego, pewnego i solidnego sposobu ukazania wiary chrześcijańskiej na początku nowego wieku, przyjmując jako formę przekazu akceptowalny dialog między mistrzem a uczniem, a nie religijny dyktat. Zawierało 15 pięknych reprodukcji dzieł sztuki, pochodzących z różnych epok i stylów sztuki chrześcijańskiej, opatrzonych komentarzami, które stanowiły swoiste introdukcje do poszczególnych części dzieła²¹. Był to właściwy krok w kierunku zachęcania osób wierzących do korzystania z nowego Katechizmu w indywidualnej lekturze.

¹⁸ Irena Bajerowa, „Od Trydentu do Vaticanum Secundum. Porównanie języka dwóch katechizmów”, w *Język katechezy*, red. Renata Przybylska, Wiesław Przyczyna (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 2008), 136–151.

¹⁹ Por. Jan Paweł II, „Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego. List papieża do kard. Josepha Ratzingera”, *L'Osservatore Romano* 5 (2003): 27.

²⁰ *Kompendium Katechizmu Kościoła katolickiego*, tłum. z wł. Roman Murawski (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2005).

²¹ Por. Benedykt XVI, „Motu proprio Benedykta XVI w sprawie zatwierdzenia i publikacji Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego”, *L'Osservatore Romano* 9 (2005): 11–12.

Wśród kolejnych prób uprzystępnienia treści katechizmowych młodzieży mieści się publikacja *Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*²², wydana w związku z przygotowaniem do Światowych Dni Młodzieży w Madrycie w roku 2011²³. Była w warstwie treściowej i zamyśle kompozycyjnym wiernym przekładem oryginału niemieckiego katechizmu z 2011 roku *Youcat. Jugendkatechismus der Katholischen Kirche*²⁴. Katechizm ten, opatrzony wstępem tego samego autora co *Kompendium*, ale już papieża Benedykta XVI, zrodził się z przekonania, że „tekst trzeba dopasować do potrzeb różnych środowisk, aby przemówić do poszczególnych społeczności w ich języku i poruszyć ich problemy” (*Youcat*, 9). Celem deklarowanym przez twórców była próba przekładu *Katechizmu Kościoła Katolickiego* na język ludzi młodych pochodzących z różnych kontynentów i reprezentujących różne kultury. Katechizmowi *Youcat*, podobnie jak *Kompendium*, nadano formę dialogową, ujmując całość w 527 par pytanie – odpowiedź²⁵.

Godny odnotowania jest także fakt ukazania się poręcznego kieszonkowego wydania *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, dostosowanego do typicznego wydania łańciskowego²⁶. Jego wydawniczy gabaryt umożliwiał posiadanie tego dokumentu w zasięgu ręki, bez konieczności posługiwania się pierwszym, obszernym jego wydaniem.

W tym kontekście należy także przywołać ogólnokościelne dyrekoria katechetyczne²⁷, które nie tylko wyznaczały kierunek katechizacji, lecz także jednocześnie kierowały osoby odpowiedzialne za katechizację w stronę *Katechizmu Kościoła Katolickiego. Dyrektorium ogólne o katechizacji*²⁸ z 1997 r. dwudziestopięciokrotnie przekierowuje czytelników w stronę treści *Katechizmu*. Nakazuje także tworzenie katechizmów lokalnych, zbudowanych na

²² Por. Katarzyna Czarnecka, „Odpowiedzi katechizmowe jako sposób popularyzacji nauczania Kościoła. Uwagi o języku katechizmu «Youcat»”, *Poznańskie Zeszyty Humanistyczne* 20 (2013): 103–118.

²³ *Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych* (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011).

²⁴ *Youcat. Jugendkatechismus der Katholischen Kirche* (Monachium: Pattloch Verlag, 2011).

²⁵ Por. Czarnecka, „Odpowiedzi katechizmowe”, 104.

²⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Pallottinum, dostęp 29.05.2022, <https://praweksiazki.pl/wiara-ojcow/8187-katechizm-kosciola-katolickiego-wydanie-kieszonkowe-twarda-oprawa-9788370146979.html>.

²⁷ Por. Andrzej Kiciński, „Rozwój dyrektorium katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971-1997-2020)”, *Roczniki Teologiczne* 67 (2020): 11–27.

²⁸ *Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium ogólne o katechizacji* (Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1997).

dziele typycznym, ponieważ „*Katechizm Kościoła Katolickiego* wskazuje na aspekty, które należy uwzględnić w chwili dostosowania czy kontekstualizacji organicznej syntezy wiary, jaką powinien podać każdy katechizm lokalny” (DoK 133). Natomiast opublikowane w 2018 r. *Dyrektorium o katechizacji*²⁹ w siedemnastu rozbudowanych punktach przywołuje zasoby *Katechizmu*. Opublikowanie tekstu *Katechizmu Kościoła Katolickiego* dyrektorium zalicza do dzieła wielkiej odnowy katechizacji oraz umieszcza w zestawie ważnych wydarzeń w życiu i misji współczesnego Kościoła (DoK 6). W tekście dyrektorium znajduje się także ważna informacja, że „Kościół uznał za słuszne przedstawienie całościowego wykładu wiary za pomocą katechizmu o charakterze uniwersalnym, który jest narzędziem komunii eklezjalnej i punktem odniesienia dla katechezy” (DoK 182). Jest to potwierdzenie czterdziestoletniej strategii, zapowiedzianej przez Jan Pawła II już w konstytucji apostołskiej *Fidei depositum*. Polski dokument w randze dyrektorium na temat katechizacji o zasięgu lokalnym również wskazuje na centrum tej inspiracji, którą stanowi *Katechizm Kościoła Katolickiego*³⁰. W polskim dyrektorium katechetycznym zostały zapisane dyspozycje, że katecheza winna być kształtowana przez systematyczny wykład doktryny wiary zawarty w tradycyjnym schemacie katechetycznym, zastosowanym w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Analiza treści polskiego dokumentu bazowego pt. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* uwidacznia, iż jego autorzy wielokrotnie odnosili się do zagadnienia *Katechizmu* w nauczaniu religii³¹.

Planowanie działalności katechetycznej ułatwiają także przedmiotowe podstawy programowe. W analizowanym okresie czasowym ukazały się w Polsce trzy takie dokumenty. W pierwszym z nich, opublikowanym w 2001 roku, znajduje się informacja, że w 1992 roku Kościołowi został ofiarowany *Katechizm Kościoła Katolickiego* – jako akt jego nauczania urzędowego, przez który powinna być syntetyzowana całość wiary katolickiej, a dokument „stanowi odniesienie, pomoc i zachętę do opracowania nowych katechizmów lokalnych”³². Po refor-

²⁹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020).

³⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001).

³¹ Por. tamże, 32.

³² Jan Szpet, „Powstanie i główne założenia podstawy programowej katechezy z 2001 roku”, w *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, red. Roman Ceglarek, Kazimierz Misiaszek, Albert Wołkiewicz (Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2021), 285.

mie szkolnictwa w roku 2008 ukazała się kolejna podstawa programowa katechezy. Dokument nawiązuje do poprzedniego oraz zawiera informacje, że koniecznym punktem odniesienia w katechizacji powinny być treści *Katechizmu Kościoła Katolickiego*³³. Natomiast obecnie obowiązująca podstawa programowa katechezy³⁴ zawiera sugestię, aby *Katechizm Kościoła Katolickiego* wykorzystać jako pomoc „w rozpoznawaniu i hierarchizacji wartości w celu dokonywania właściwych wyborów”³⁵.

Obecnie nauczanie religii i katechizację w polskich szkołach prowadzą 24 Kościoły i związki wyznaniowe, które realizują swoje cele w konfesyjnym modelu nauczania religii³⁶. Tym, co specyfikuje wyznaniową lekcję religii rzymskokatolickiej, jest *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Zbudowane na podstawie zaprezentowanych wyżej podstaw programowych katechezy programy nauczania religii rzymskokatolickiej parcelują na poszczególne etapy edukacyjne informacje, jak należy poznawać i stosować w codziennym postępowaniu wskazania *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Jednocześnie na stronie internetowej Komisji Wychowania Konferencji Episkopatu Polski są prezentowane obowiązujące programy oraz serie podręczników do nauczania religii. Analiza ich zawartości pokazuje jednoznacznie, że podstawowym źródłem przekazu treściwego po tekstach biblijnych są treści zdefiniowane w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*³⁷. Badanie nauczania katechizmowego, jakie zostało zawarte w podręcznikach, poradnikach metodycznych i kartach pracy dla szkoły podstawowej, liceum, technikum i szkół zawodowych, wykazało, że w proponowanych pakietach edukacyjnych występuje znacząca różnorodność tekstów katechizmowych. Ich tematyka dotyczy przede wszystkim zagadnienia osobistej wiary katechizowanych, aktywności modlitewnej, godności osobowej człowieka oraz kwestii powstawania i rozwoju kultury chrze-

³³ Por. Marcin Falkowski, „Przewodnie myśli Podstawy programowej katechezy z 2010 roku”, w *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, 285.

³⁴ Zob. Marek Korgul i Jarosław Kowalczyk, *Działalność Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w latach 2010-2020* (Wrocław: Wydawnictwo Drukarnia Kokociński, 2021), 47.

³⁵ Por. Marek Korgul, „Prace nad nową podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”, w *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, 411.

³⁶ Por. Bogusław Milerski, „Odnowienie umysłu, czyli o refleksyjnym charakterze kształcenia religijnego”, w *Świat idei edukacyjnych*, red. Władysława Szulakiewicz (Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2008), 179.

³⁷ Zob. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, „Programy i podręczniki do nauczania religii”, dostęp 29.05.2022, <http://katecheza.episkopat.pl/kwk/programy-ipodreczniki>.

ścijańskiej w świecie. O to apelował papież Benedykt XVI, mocno zaangażowany w promocję *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, który także wskazał go jako narzędzie nowej ewangelizacji we współczesnym Kościele³⁸.

3. OCENA RECEPCJI KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Nawet pobieżna obserwacja strategii dotyczącej katechizacji ukazuje, że wiele jest prawd wiary, ale nie wszystkie zostały umieszczone w *Credo*. Wiadomo także, że wszystkie prawdy wiary mają wielką wartość formacyjną, ale nie wszystkie jednakową. Wszystkie trzeba przyjmować umysłem z posłuszeństwem wiary oraz identyfikować się z nimi emocjonalnie, ale tylko niektóre zasługują na wyjątkowe przyłgnięcie i akceptację wierzących. I chociaż żadnej nie należy lekceważyć, ponieważ wszystkie mają moc zbawczą, gdyż oferuje je sam Bóg w swoim słowie, to jednak nie wszystkie równie głęboko są zakorzenione w Ewangelii. Dlatego tak ważną rolę dla myślenia teologicznego, planowania działalności katechetycznej oraz hierarchizowania prawd wiary w życiu osób wierzących spełniał *Katechizm Kościoła Katolickiego*. W nim znajduje się analiza szczegółowa najważniejszych prawd wiary, zakorzeniona w myśleniu i praktyce funkcjonowania Kościoła. W *Katechizmie* ukazane jest także soborowe rozumienie fundamentu wiary chrześcijańskiej, dlatego ten dokument ma tak wielkie znaczenie dla działalności katechetycznej i niezmiennie zachowuje swoje ukierunkowujące znaczenie dla katechezy Kościoła³⁹.

Podczas Międzynarodowego Kongresu Katechetycznego, zorganizowanego przez Kongregację Nauki Wiary i Kongregację ds. Duchowieństwa, kard. Ratzinger wygłosił referat pt. *Aktualność doktrynalna Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Definiując obszar depozytu Objawienia przekazanego przez Boga do dyspozycji nauczającego Kościoła, użył sformułowania „kompendium wiary”⁴⁰. Ówczesny prefekt Kongregacji Nauki Wiary stwierdził, że funkcją *Katechizmu* nie jest uprawianie teologii, ale autentyczne przepowiadanie wiary. Jednakże dla właściwego przekazywania wiary konieczny jest namysł intelektualny. Wiara stanowi bowiem przedmiot rozumienia i refleksji teologicz-

³⁸ Por. Michał Jędrzejski, *Nowa ewangelizacja w nauczaniu Josepha Ratzingera – Benedykta XVI* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2021), 341.

³⁹ Por. Joseph Ratzinger, „Wprowadzenie”, w *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2005), 10.

⁴⁰ Joseph Ratzinger, „Aktualność doktrynalna Katechizmu Kościoła Katolickiego”, *L'Osservatore Romano* 3 (2003): 49.

nej⁴¹. W tej wypowiedzi są wskazania, które pomagają określić znaczenie *Katechizmu* dla katechezy w czasie minionym, a także wysunąć postulaty na przyszłość. Już Jan Paweł II, wskazując na to, czego należy oczekiwać od *Katechizmu*, powiedział: „Na pewno dzięki łasce Bożej oraz dobrej woli pasterzy i wiernych będzie mógł stać się skutecznym narzędziem dalszego pogłębiania wiedzy i zaowocuje autentyczną odnową duchową i moralną”⁴².

Można zaryzykować twierdzenie, że katecheza czterech ostatnich dekad była zgodna z duchem *Katechizmu*, ponieważ reprezentowała nowy styl nauczania i teologii związany z Soborem Watykańskim II. Świadczyły o tym odniesienia do treści dokumentów soborowych oraz rozszerzenie odpowiedzialności za katechezę na wszystkich wierzących. Zgodność katechezy z duchem nowego *Katechizmu* podkreśla jej chrystocentryzm, czyli przydzielenie w katechezie centralnego miejsca Osobie Jezusa Chrystusa. Powyższe związki pogłębia ponadto postulowana przez *Katechizm* biblijność przekazu katechetycznego, wierność wielowiekowej Tradycji Kościoła – poprzez odwoływanie się do Ojców Kościoła i późniejszych wybitnych teologów katolickich, ale nade wszystko postulowana w *Katechizmie*, a realizowana w polskiej katechezie zasada „wierności Bogu i człowiekowi”⁴³.

Katecheza zgodna z duchem *Katechizmu* ukazuje się w przygotowaniu i promulgowaniu kluczowych dla polskiej katechezy dokumentów. Uwzględniając wskazania *Katechizmu*, sprecyzowane później w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski doprowadziła do opublikowania trzech ważnych dokumentów katechetycznych. Są to: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*⁴⁴, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*⁴⁵ oraz *Program nauczania religii*⁴⁶. Był to krok zmierzający nie tylko do informowania, lecz także do realnego implantowania treści *Katechizmu* w struktury lokalne Kościoła i katechezy w Polsce.

⁴¹ Por. tamże.

⁴² Jan Paweł II, „Nowy katechizm darem dla wszystkich”, *L'Osservatore Romano* 14 (1993): 7.

⁴³ Tadeusz Panuś, *Główne kierunki katechetyczne XX wieku* (Kraków: Wydawnictwo „M”, 2001), 166.

⁴⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne*.

⁴⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001).

⁴⁶ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001).

Nietrudno wykazać zaadaptowanie *Katechizmu* na użytek katechezy młodzieżowej, ponieważ *Katechizm* jest obficie cytowany we wszystkich dostępnych podręcznikach do nauki religii⁴⁷. Jednocześnie należy z zadowoleniem przyjąć informację, że w omawianym okresie nie nastąpiły próby zaadaptowania *Katechizmu* jako propozycji dla małych dzieci, które nie są zdolne do jego poprawnej percepcji. Trzeba również pamiętać, że recepcja *Katechizmu* w katechezie adresowanej do poszczególnych grup wierzących nie musi wcale oznaczać dosłownego cytowania poszczególnych fragmentów dokumentu, ponieważ „wierność *Katechizmowi* polega na wierności duchowi i głównym jego ideom”⁴⁸. To pierwszy postulat na przyszłość, aby wszelkie adaptacje były podporządkowane duchowi *Katechizmu*, którego wartość edukacyjna nie straciła na znaczeniu.

Drugim postulatem jest apel do katechetów, aby wśród katechizowanych budowali przeświadczenie, że Bóg, który mówi do nich w *Katechizmie*, jest inny od spraw tego świata. Posługuje się też inną ekonomią i prawami. Jeżeli tak bardzo zacieśniamy kontakt ze światem materii, to dla przeciwwagi musimy zainteresować się również światem ducha, do którego kluczem może stać się lektura *Katechizmu*. Krytyczna odpowiedź na wskazania *Katechizmu* oznacza postawę, w której traktuje się otrzymane poznanie nie jako rzecz przypadkowo znaną oraz nie jako tylko ludzką mądrość, ale jako wezwanie Boga, który poprzez naukę zawartą na kartach *Katechizmu* domaga się od każdego człowieka zbawczego działania.

Przyszłość tego dokumentu nie podlega żadnej dyskusji. Wynika to ze słów papieża Benedykta: „W samej swojej strukturze *Katechizm Kościoła Katolickiego* przedstawia rozwój wiary, poruszając nawet wielkie kwestie życia powszechnego. Strona po stronie, odkrywa się, że to, co jest przedstawione, nie jest jakąś teorią, ale spotkaniem z konkretną Osobą, która żyje w Kościele”⁴⁹. Według tej opinii maestria katechizmowego układu treści oznacza, że na początku Bóg przemawia do człowieka w sumieniu. Musi on zatem podjąć z Nim dialog, który w liturgii poszerza się na wspólnotę i wyraża się poprzez formuły i religijne obrzędy. Liturgia i sakramenty prowadzą bezpośrednio do modlitwy osobistej oraz kontemplacji objawionej prawdy,

⁴⁷ Por. Andrzej Offmański, *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej* (Szczecin: Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Ottonianum”, 2000), 218–226.

⁴⁸ Piotr Tomasiak, „Katechetyka fundamentalna”, w *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. Józef Stala (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 2003), 224.

⁴⁹ Benedykt XVI, *List apostolski w formie motu proprio „Porta fidei” ogłaszający Rok Wiary* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011), 11.

i „w ten sposób *lex credendi* staje się *lex orandi*”⁵⁰. Zdaniem Benedykta XVI w nowej ewangelizacji, katechezie i kaznodziejstwie „nigdy nie powinno zabraknąć [...] tych podstawowych tematów”⁵¹.

ZAKOŃCZENIE

Katechizm Kościoła Katolickiego, będący efektem współpracy całego Episkopatu Kościoła Katolickiego, instytutów teologicznych i katechetycznych, jest niezwykłą „symfonią wiary”. W minionych czterech dekadach stał się bazą treściową do opracowania nowych katechizmów lokalnych, dostosowanych do polskiego środowiska i kultury, a jednocześnie dbających o wierność nauce katolickiej. Również katecheza omawianego czterdziestolecia w polskich warunkach była zasadniczo zgodna z duchem *Katechizmu*, ponieważ reprezentowała jego ewangelizacyjno-kerygmaticzny styl nauczania, eksponowała chrystocentryzm i biblijność przekazu katechetycznego oraz realizowała zasadę „wierności Bogu i człowiekowi”. Dziedzictwo *Katechizmu Kościoła Katolickiego* było w katechezie polskiej nieustannie głoszone, słuchane, celebrowane, przeżywane i komentowane. Sugerowana przez ustawodawcę eklezjalnego w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* wizja katechezy odbywała się poprzez odnowę całej jej struktury zarówno w warstwie merytorycznej, jak również metodycznej. Ślad *Katechizmu* jest obecny w wielu publikacjach teologicznych, a także popularnonaukowych oraz związanych z quizem religijnym. Taki kierunek powinien być zachowany. Poszukując śladów odnowy katechetycznej po opublikowaniu *Katechizmu Kościoła Katolickiego* wykazano, że poszczególne elementy katechezy zostały przekształcone przez dzieło adaptacji do warunków lokalnych.

BIBLIOGRAFIA

Bajerowa, Irena. „Od Trydentu do Vaticanum Secundum. Porównanie języka dwóch katechizmów”. W *Język katechezy*, red. Renata Przybylska, Wiesław Przyczyna, 136–151. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 2008.

⁵⁰ Por. Benedykt XVI, „W trosce o wiarę i kult Eucharystii. 19 IX – Do nowo mianowanych biskupów uczestniczących w kursie formacyjnym”, *L'Osservatore Romano* 11–12 (2005): 26.

⁵¹ Benedykt XVI, „Św. Tomasz z Akwinu (III). Katecheza podczas audiencji generalnej 23.06.2010”, *L'Osservatore Romano* 8–9 (2010): 54.

- Bartnik, Czesław. „Wartości chrześcijaństwa”. W *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. Marian Rusecki, Edward Pudelko, 278. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1995.
- Benedykt XVI. *List apostolski w formie motu proprio „Porta fidei” ogłaszający Rok Wiary*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011.
- Benedykt XVI. „Motu proprio Benedykta XVI w sprawie zatwierdzenia i publikacji Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego”. *L'Osservatore Romano* 9 (2005): 11–12.
- Benedykt XVI. „Św. Tomasz z Akwinu (III). Katecheza podczas audiencji generalnej 23.06.2010”. *L'Osservatore Romano* 8–9 (2010): 54.
- Benedykt XVI. „W trosce o wiarę i kult Eucharystii. 19 IX – Do nowo mianowanych biskupów”. *L'Osservatore Romano* 11–12 (2005): 26.
- Charytański, Jan i Andrzej Splawski, red. *Katechizm dla dorosłych. Polska adaptacja Katechizmu Kościoła Katolickiego opracowana na zlecenie Komisji Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 1999.
- Czarnecka, Katarzyna. „Odpowiedzi katechizmowe jako sposób popularyzacji nauczania Kościoła. Uwagi o języku katechizmu «Youcat»”. *Poznańskie Zeszyty Humanistyczne* 20 (2013): 103–118.
- Falkowski, Marcin. „Przewodnie myśli Podstawy programowej katechezy z 2010 roku”. W *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, red. Roman Ceglarek, Kazimierz Misiaszek, Albert Wołkiewicz, 345–364. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2021.
- Goliszek, Piotr. „Katechizm”. W *Leksykon katechetyczny*, red. Jan Kochel, Jerzy Kostorz, 352. Kielce: Jedność, 2022.
- Jan Paweł II. „Konstytucja apostolska «Fidei depositum» ogłoszona z okazji publikacji Katechizmu Kościoła Katolickiego”. *L'Osservatore Romano* 14 (1993): 2.
- Jan Paweł II. „Nowy katechizm darem dla wszystkich”. *L'Osservatore Romano* 14 (1993): 7.
- Jarmoch, Edward. „Religijność indywidualna Polaków”. W *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, red. Witold Zdaniewicz, Tomasz Zembrzusi, 394. Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, 2000.
- Jędrzejski, Michał. *Nowa ewangelizacja w nauczaniu Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2021.
- „Katechizm Kościoła Katolickiego”. Poznań: Pallottinum. Dostęp 29.05.2022. <https://praweksiadzki.pl/wiara-ojcow/8187-katechizm-kosciola-katolickiego-wydanie-kieszonkowe-twarda-oprawa-9788370146979.html>.
- Kiciński, Andrzej. *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego*. Kraków: Wydawnictwo Scriptum, 2020.
- Kiciński, Andrzej. „Rozwój dyrektorii katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971-1997-2020)”. *Roczniki Teologiczne* 67 (2020): 11–27.
- Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. „Programy i podręczniki do nauczania religii”. Dostęp 29.05.2022. <https://katecheza.episkopat.pl/kwk/programy-ipodręczniki>.
- Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. *Program nauczania religii*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001.

- Konferencja Episkopatu Polski. *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1997.
- Korgul, Marek. „Prace nad nową podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”. W *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, red. Roman Ceglarek, Kazimierz Misiaszek, Albert Wołkiewicz, 383–418. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2021.
- Korgul, Marek i Jarosław Kowalczyk. *Działalność Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w latach 2010-2020*. Wrocław: Wydawnictwo Drukarnia Kokociński, 2021.
- Kostorz, Jerzy. „Wprowadzenie”. W *Katechizm dla średnio zaawansowanych*, red. Jerzy Kostorz, Zdzisław Pytko, Piotr Bechta, 8. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, 2021.
- Królikowski, Janusz. *Mały przewodnik po Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 1996.
- Łabendowicz, Stanisław. *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 1999.
- Milerski, Bogusław. „Odnowienie umysłu, czyli o refleksyjnym charakterze kształcenia religijnego”. W *Świat idei edukacyjnych*, red. Władysława Szulakiewicz, 179–193. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2008.
- Murawski, Roman. „Katechizm a katechizacja w Polsce”. *Ateneum Kapłańskie* 87 (1995), 1 (515): 23–32.
- Napieralski, Maciej. *O nowym katechizmie*. Poznań: Pallottinum, 1994.
- Noworolnik, Czesław i Marian Zając, red. *W duchu i prawdzie. Katechizm Kościoła Katolickiego w refleksji i w życiu*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 1997.
- Offmański, Andrzej. *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej*. Szczecin: Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Ottonianum”, 2000.
- Panuś, Tadeusz. *Główne kierunki katechetyczne XX wieku*. Kraków: Wydawnictwo „M”, 2001.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. *Dyrektorium o katechizacji*. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020.
- Ratzinger, Joseph. „Aktualność doktrynalna Katechizmu Kościoła Katolickiego”. *L'Osservatore Romano* 3 (2003): 48–54.
- Ratzinger, Joseph. „Wprowadzenie”. W *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, tłum. z wł. Roman Murawski, 9–11. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2005.
- Rzeszowski, Wojciech. *Odnowa katechezy*. Warszawa: Missio-Polonia, 2001.
- Sujka, Andrzej, red. *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Warszawa: Verbinum, 1994.
- Szpet, Jan. „Powstanie i główne założenia podstawy programowej katechezy z 2001 roku”. W *Programy nauczania religii i katechetyczne (1920-2020)*, red. Roman Ceglarek, Kazimierz Misiaszek, Albert Wołkiewicz, 277–314. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2021.
- Tomasik, Piotr. „Katechetyka fundamentalna”. W *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. Józef Stala, 199–326. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 2003.
- Youcat. Jugendkatechismus der Katholischen Kirche*. Monachium: Pattloch Verlag, 2011.
- Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011.

CZTERY DEKADY *KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO*
I JEGO ZNACZENIE DLA POLSKIEJ KATECHEZY

S t r e s z c z e n i e

Analiza poziomu recepcji *Katechizmu Kościoła Katolickiego* w ostatnim czterdziestoleciu w warunkach polskich wykazała bogactwo zdarzeń związanych z tą tematyką. Poszczególne wskazania prezentowanego dokumentu różniły się między sobą częstotliwością występowania, sposobami cytowania i rangą miejsc ich prezentacji. Przywoływane fragmenty *Katechizmu* certyfikowały zarówno kwestie zasadnicze, jak również sprawy mniej ważne dla wiary i moralności chrześcijan. Najczęściej dokument był przywoływany w celu obrony kwestii moralnych w nauczaniu Kościoła oraz w promowaniu zagadnienia hierarchizacji prawd wiary katolickiej. Dla nauczania katechetycznego w minionym czterdziestoleciu wartość tego dokumentu miała charakter normatywny. Głębsze powiązanie katechezy z treściami przekazanymi przez *Katechizm Kościoła Katolickiego* w praktyce oznaczało, że dokumenty katechetyczne, takie jak dyrektoria, podstawy programowe i programy nauczania, liczne serie podręczników do nauczania religii oraz sama katecheza, były przeniknięte treścią i duchem tego dokumentu. W praktyce wyraziło się to w eksponowaniu zasady chrystocentryzmu, „wierności Bogu i człowiekowi”, jak również w strategii poszukiwania nowych sposobów prezentacji orędzia ewangelicznego w czasach rewolucji informatycznej. Przesłanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* było w minionych czterech dekadach w katechezie polskiej nieustannie głoszone, słuchane, celebrowane, przeżywane i komentowane.

Słowa kluczowe: *Katechizm Kościoła Katolickiego*; katecheza; nauczanie.